

Позиция на ЕС “За Земята” относно одобрената от ЕК версия на “Национален план за възстановяване и устойчивост”

Изготвили:

Радостина Славкова
Светослав Стойков
Венцеслава Кожухарова
Тодор Тодоров
Даниел Попов

Настоящите коментари са върху версия 1.5 на НПВУ от 06.04.2022 г.

Благодарим, че Правителството уважи настояването ни за споделяне на междинни версии на Националния план за възстановяване и устойчивост (НПВУ), което заявихме в позицията си при консултацията относно първоначалната версия. Настоящата версия, заедно с актуалната информация за междинните етапи и цели, дава по-пълна представа за планираните мерки/проекти, отделните бюджети и срокове за изпълнение. С настоящата позиция се надяваме да допринесем за още по-добър финален вариант на документа, в предвид и намаления бюджет за България с 578 млн. евро, както и с насоки по изпълнението.

Освен все още валидните ни бележки от позициите по предходните [варианти](#), тъй като не всички бележки бяха взети предвид, допълваме следните:

НПВУ все още не разглежда използваните средства като заемен капитал (публичен дълг) на ЕС. Въпреки, че в плана попадат предимно проекти, които са необходими и най-често отдавна планирани, т.е. Те има възможност да отговорят на критериите на ЕК за устойчивост и разумно използване на евросредства. Все пак, как се очаква България да допринесе за покриване на този публичен дълг обратно и не е ли добре това да е тема и да е поне загатнато в плана?

Дебело подчертаваме, че общите ни впечатления са, че в плана попадат предимно отдавна планирани и належащи проекти. Т.е. неща, които в по-голямата си част щяха да се случат така или иначе - с бюджетни или европейски средства. Без да искаме да засегнем някого с прекалена мнителност, но откровено ни притеснява, че има риск с тези нови средства от ЕС да се освободи допълнително ресурс от националния бюджет, който както всички знаем, се харчи далеч по-непрозрачно. Ако това се случи, е възможно ефектът за устойчивото развитие постигнат по линия на плана и европейските фондове, да бъдат неутрализиран от други проекти и харчове, които няма да отговорят на правилата за устойчивост. Ще се радваме, ако правителството ни убеди, че съмненията ни са неоснователни. Една оценка колко силно е подкопан националният бюджет покрай всички непредвидени разходи около кризата с пандемията би била убедителна, за да не останем с впечатление, че се освобождава ненужно пространство за пръскане на средства.

Това би дало отговор и на следващата ни бележка, а именно: Петгодишният план е на стойност 12 млрд. лв. Това са грубо по 2.4 млрд. допълнително в икономиката годишно.

Мултиплициращите и разливащите ефекти в плана не са засегнати и моделирани. Все така отсъства връзка с еврофондове и национален бюджет. Например в програмата за енергийна ефективност в сградния фонд не става ясно как средствата се допълват с още европейски и национални пари, независимо, че има поне две програми от новата многогодишна финансова рамка, които предвиждат средства за мерки по сгради и за реновиране, а отделно е ясно, че са нужни национални и привличане на частни средства, за да се достигне темпът на обновяване на сгради по линия на инициативата Вълна на обновяване. Може ли правителството да обясни дали ще избегнем ситуация, в която сега ще се вложат маса средства, които дори не са наши и след няколко години, когато средства за възстановяване вече няма, няма да сме в ситуация на допълнително причинена инфлация, породена от прекомерно нараснали доходи при темп, които не можем да поддържаме? Как се предвижда да се тушира този риск?

Огромни средства се залагат предимно в строителство на инфраструктура и за сгради като обичайни мерки, които се правят и без това. И за пореден път средствата за развитие на човешкия ресурс изглеждат съпоставимо твърде малки.

ПРЕГЛЕД НА КЛЮЧОВИ РЕФОРМИ ОТ ЧАСТ „НИСКОВЪГЛЕРОДНА ИКОНОМИКА“

Създаване на държавно предприятие „Конверсия на въглищни региони“

Макар това да не е официална реформа от НПВУ, от чието изпълнение ще зависят бъдещи плащания към България, тази идея предполага корупционни практики. Рекултивацията е дейност, която по закон мините са длъжни да извършват и имат фонд рекултивация, които са длъжни да поддържат до закриването си (в изпълнение на принципа “замърсителят плаща”). Получава се държавата да плаща 2 пъти за едно и също нещо. МИ би трябвало да имат средства във фонда за рекултивация (замърсителят плаща), с този проект искат и държавата да плати за същото с евросредства от Фонда за справедлив преход. В такъв тип проекти има сериозен риск от прехвърляне на отговорността за възстановяването на земите от компаниите, които са се възползвали от ползите от минното дело и производството на енергия от изкопаеми горива, към Фонда за справедлив преход и други свързани с него фондове.

Реформа 11: Подобряване на корпоративното управление на държавните компании в енергийния сектор

„В допълнение на Европейската комисия ще се представя независим одитен доклад, представящ подробна оценка на пазарното съответствие относно кръстосаното субсидиране между държавни или контролирани от държавата енергийни предприятия по отношение на производството на електроенергия от въглища..“

Какъв е смисълът от подобен одитен доклад, без да включва мерки/обещания/пътна карта за спиране на кръстосаното субсидиране, вкл. и субсидирането чрез преференциални цени за когенерация (и за въглища, и за газ) – чл. 33 от ЗЕ. Звучи като субсидирането на въглища да не е ок в момента, а газовото да е приемливо, но припомняме, че и двете са изкопаеми горива, чието използване трябва да бъде преустановявано, а не насърчавано с публични средства. Одитният доклад не трябва ли да разглежда пазарното НЕсъответствие на субсидиите и да предлага начини за бързото им преодоляване?!

Реформа 10 - Декарбонизация на енергийния сектор

“Декарбонизацията на енергийния сектор ще е с акцент върху намаляването на въглеродните емисии от производството на електроенергия с 40% вземайки изходните нива от 2019 г. Целта

за намаляване на емисиите трябва да бъде постигната през 2025 г. (измерено и потвърдено с данните за 2026 г.) и ще се затвърди с актуализиране на националното законодателство в Закона за ограничаване изменение на климата, с който ще се създаде и ясен план за постепенно премахване на централите на въглища до 2038 г. и ще има регулаторен таван за техните емисии на въглероден диоксид, приложим от 1 януари 2026 г.”

Заложеният спад 40% от емисиите в енергетиката на практика означава пенсионирани въглищни мощности и намалено ползване на въглища още до 2025 г. Това звучи като по-високо ниво на амбиция от предходно обсъжданата и не влязла във финалната версия на плана реформа за пенсионирани въглищен капацитет от 1.6 GW (или ½ от общия) до 2025 г. Не става ясно най-замърсяващите горивни инсталации ли ще бъдат затворени първи, както настояваме от години, или всеки ТЕЦ на въглища ще работи с намалена мощност, потенциално основно в зимните месеци. Реформата ще ускори енергийния преход и за част от работещите във въглищни мини, чиято заетост ще бъде пропорционално намалена. Настояваме първите закрити рудници на Мини Марица Изток да бъдат намиращите се в непосредствена близост до селата Бели бряг и Трояново, чиито жители от години живеят в непосредствена опасност от изселване, без дори да получат адекватна компенсация за претърпените морални и материални щети.

В НПВУ се казва, че проучването и изграждането на геотермални източници на енергия както и на съоръжения за съхраняване ще направят възможно плавната декарбонизация на българската енергетика чрез намаляване на емисии, а не чрез затваряне на въглищни мощности в следващите години. Желанието на управляващите за постигане на плавен преход с паралелно навакване на значителен брой години бездействие и неслучващо се реформиране на сектора, вече е почти невъзможно.

Развитието на ВЕИ и технологии за съхранение трябва да се случва паралелно със закриване на въглищни мощности. Макар науката за климата да дава 2030 г. войната в Русия ни даде добър подтик да се откажем от зависимостта от руски газ, но и като цяло да забързаме изхода от фосилни горива да не се заключваме в изграждането на нова и скъпоструваща инфраструктура и терминали.

Постигането на енергийна сигурност чрез местен източник, не бива да става на цената на здравето на местните общности. Затова и приветстваме твърдата позиция на РИОСВ и МОСВ по оставане в сила на затварянето на ТЕЦ Марица 3 поради системно неизпълнение на нормите при работата ѝ. Време е за адресиране и на системните нарушения на нивата на серния диоксид, в изпълнение на решението на Съда на ЕС.

Реформи свързани с ЕЕ и ВЕИ:

За създаване на **Фонда за декарбонизация** (за *публичен сектор, корпоративни клиенти и жилищни сгради*) се говори още в Дългосрочната национална стратегия за обновяване на националния сграден фонд, приета януари миналата година.

И в Плана за възстановяване продължава да има много неизвестни относно фонда. Виждаме забавяне и несвършена предварителна подготвителна работа. Тепърва ще се прави анализ на бариерите пред инвестициите в енергийна ефективност, законодателни промени..? и ще бъде готов за работа в края на 2024 г. Заради късния старт вероятно и не се споменава във възможните източници на съфинансирането от 20% в проект 9а, продължението на националната програма за обновяване на (единствено) многофамилни жилищни сгради.

Операционализирането му много се доближава до сроковете за старт на Социалния климатичен фонд от 2025 г. Не е ясно как ще си взаимодействат и ще допълват двата фонда, а за нас мястото на втория не му е в Социалното министерство, а в Министерски съвет.

Положително е, че този път се планира информационна кампания, за разлика от други проекти.

Реформа за Улесняване и повишаване ефективността на инвестиции в енергийна ефективност на многофамилни жилищни сгради

В увода, сред целите на реформата е да разреши пречките в инвестициите за енергийна ефективност в многофамилните сгради, като например да улесни вземането на решения от собствениците на самостоятелни обекти в многофамилни жилищни сгради. Примерът е един наистина важен аспект, който остава неадресиран в настоящата реформа, тъй като предложенията, които следват са в посока разкриване на банкова сметка на сдружението на собствениците и професионално управление на сградите. Последното и в момента е възможно, за желаещите да заплащат за такава услуга. Новото е, че ще се урегулират правата и задълженията на професионалните домоуправители, през които би могла да преминава по-голямата част от административната тежест по проектите за повишаване енергийната ефективност на сградата, което отбелязваме като положително развитие. НПО не са в целевата група за начални консултации по реформата, не става ясно защо.

Разработването на дефиниция и критерии за "енергийна бедност" е закъснял процес, но поне се върви към решение за по-добра защита на българските граждани в светлината на либерализацията на енергийния пазар и скоковете в цените на енергията. Важно е критериите да се обсъждат в широк формат и на ранен етап с участието на представители на гражданския сектор. Като организация, следяща темата, все още не сме включени в такива процеси.

Необходимо е обвързване и тясна работа с подкомисията за енергийна ефективност и преодоляване на енергийната бедност към Консултативния съвет по Зелената сделка. Универсална дефиниция, но и диференцираща различни нива на енергийна бедност, е необходима за целите на проектите за ЕЕ, но и в социалните климатични планове с подпомагащи мерки за енергийно бедни.

Механизъм за финансиране на проекти за енергийна ефективност и ВЕИ заедно със сметките за енергия

Реформата звучи като реализация на принципите на ЕСКО договорите – с гарантиран резултат, при които се избягва плащането накуп и предварително на цялата инвестиция от страна на живущите.

Любопитен момент в реформата е, че собствениците ще могат свободно да избират Изпълнителите на мерките за енергийна ефективност. Ние тълкуваме това предложение като ЕРП-тата да имат договори с ЕСКО компании, между които собствениците да могат да избират с кого да работят. Тук не би било приложимо ЕРП-тата да използват своите ЕСКО звена за изпълнение на енергоспестяващи мерки при крайните потребители, като част от задълженията си за енергийни спестявания.

Реформа Обслужване на едно гише.

Добре е, че се въвежда "едно гише" - цялостна услуга за процеса на енергийно обновяване - от първоначална информация от надежден източник, през интегрирани правни, организационни, технически, финансови и социални услуги, до контакти и препоръки за инвеститорски контрол и качество на изпълнението на инвестиционния процес.

За нас е ключово 28-те областни центрове да се използват и за изграждане на капацитет на хора за отчитане постигането на енергийни спестявания. В централите едно гише предлагаме да става обучението за енергийни одитори, дейност, която е почти преустановена последните 8 години. Преимуществово обучение на местни експерти ще генерира допълнителни локални работни места, с висока добавена стойност.

Фактът, че на практика не се прави подготовка на нови кадри, липсата на достатъчно и добре подготвени кадри в цялата среда вероятно са сред причините да не се прави второ обследване за енергийна ефективност, което да верифицира постигането на обещаните на хартия енергийни спестявания в реновираните сгради. За съжаление не виждаме такава верификационна дейност и в списъка с покрити дейности от проект 9а. Необходимото мащабно обновяване на националния сграден фонд няма как да мине без такива специалисти, доказващи реалния ефект от изпълнените мерки.

Реформа 7. Либерализация на енергийния пазар до 2025 г.

Това е много необходима реформа, повишаваща конкуренцията в сектора, която изисква правилно планиране и изпълнение, включително по отделните направления: Дигитализация на мрежата/Достъп до данни (Q2/2022), нетно измерване (Q1/2022) и „Интелигентно измерване“ (Q4/2024).

Компонент 1: Образование и умения

Проект 2: Модернизация на образователната инфраструктура

При обновяването все още има възможност за избор на инсталация на газови кондензационни котли, което е газова зависимост за нови около 20 г.

Добрата новина е, че допустимите мерки са разширени с термпомпи и фотоволтаици, което не бе предвидено в предходни версии.

Компонент 4: Нисковъглеродна икономика

Проект 9а: Подкрепа за устойчиво енергийно обновяване на жилищния сграден фонд

Сред **плюсовете**, които идентифицирахме в проекта на програма са:

- този път обновяването е до енергиен клас В, с възможност за включване на ВЕИ мерки;
- въвеждат се възможности за ЕСКО договори и финансиране за МЖС, при етап 2 с 20% самоучастие; Това ни изглежда като че ще се търсят приоритетно сгради с ниски енергийни характеристики за постигане на за максимален ефект от спестяването на енергия - каквото изискване на приоритизиране на сградите с най-лоши енергийни характеристики отпадна спрямо предходната версия
- въвежда се техническа помощ “едно гише”;
- възможно е “ново” кандидатстване - добре е, че за разлика от първоначалната версия, сега са допустими и нови сгради, не само около 3000те в списъка с чакащи на сайта на Българската банка за развитие. Последните все пак имат времево конкурентно предимство, ако вече разполагат с готови техническо и енергийно обследване, с които ще се кандидатства.

За съжаление и **минусите на програмата** са значителни:

- продължава се с лошата практика за 100% грант за първите кандидатствали; - съфинансиране е нужно, за да се подпомогнат повече сгради и домакинства, така и за да полагат грижа на добър стопанин за обновените имоти;
- за предвидения втори етап при 80% грант е много възможно средствата да бъдат изразходвани още в първия (по подобие на 2015 г. Кандидатстването по НПЕЕМЖС)
- липсва механизъм за проверка на постигнатите енергийни спестявания;
- липсва подкрепа за еднофамилни къщи, а цялостно за тях почти няма и налични преференциални финансови инструменти. С нетърпение очакваме напредъка по новата схема за еднофамилни по ОПРР.

“Планираният ресурс за този компонент е 1 496.4 милиона лева. Преобладаващата част от ресурса (1 189.5 милиона лева) е за сметка на МВУ, а националното съфинансиране (306.9 милиона лева) следва да бъде осигурено от сдруженията на собствениците (70.6 милиона лева) и **държавния бюджет (236.3 милиона лева).**”

Не става ясно какво поема държавата - самоучастието на енергийно бедни? Техническа помощ и управление на програмата?

Голяма част от заложените в Плана 1,2 милиарда лева са насочени за саниране на жилищни сгради, ще бъдат използвани по добре познатата схема 100% безвъзмездна финансова помощ без участие на собствениците. Това е неустойчива политика. При този подход не се контролира качеството на изпълнение от собствениците и е предпоставка за корупция. За тези пари очакваме да бъдат едва реновирани между 700-900 сгради поради повишените цени на строителните материали.

Препоръчваме в този случай да има паралелен инструмент – собствениците, които искат чрез самостоятелно участие да обновят сградите си.

В България има над 60 000 многофамилни сгради (МЖС), които се нуждаят от ремонт. Досега са обновени едва 2000 от тях, с 2 милиарда лева от републиканския бюджет. С европейски средства - още няколко стотин сгради. Повече от 25 милиарда евро ще са необходими за обновяване на оставащите многофамилни сгради. При сегашния темп на обновяване на сградите ще ни трябват поне 200 години, за да изпълним тази задача. Затова и инвестициите в енергийна ефективност трябва да бъдат значително увеличени.

„Задължително изискване след изпълнение на мерките по всички компоненти е да се постигнат икономии на първична енергия от 30% за всеки обект, като постигнатите енергийни параметри се оценяват въз основа на изготвен доклад за одит на енергийната ефективност.“

От проект 2: Може да се направи заключение, че всички сгради от разгледаните категории сгради с клас на енергопотребление D и по-нисък отговарят еднозначно на изискването минимум за средно равнище на обновяване и икономии на първична енергия над 30%, което означава, че зададения milestone в плановете за енергийно обновяване са прекалено ниски!

Проект 9б: Подкрепа за устойчиво енергийно обновяване на нежилищния сграден фонд

“Вторият и третият компонент предвиждат мерки за финансиране за енергийно обновяване на нежилищни сгради, включително обществени сгради и сгради в областта на производството, **търговията** и услугите, както и сгради от сектор туризъм. Допустимите бенефициенти по третия компонент обхващат микро/малки, средни и големи предприятия на територията на цялата страна при най-много **50%** интензитет на предоставената безвъзмездна финансова помощ. Планираният ресурс е 617.7 милиона за сметка на МВУ, което е допълнено от национално и частно съфинансиране.”

Тук, за разлика от жилищните сгради, принципът няма да е на първите по ред, а ще се приемат предложения, които после ще бъдат оценявани. Основни критерии, според фиша, ще бъдат наличието на енергийно обследване и финансов анализ.

Проект 10: Програма за финансиране на единични мерки за енергия от възобновяеми източници (ЕВИ) в еднофамилни сгради и многофамилни сгради.

Радостни сме да отбележим 7 кратното увеличение на бюджета на тази добра схема, както препоръчвахме в предходните си становища значително увеличение на бюджета. В момента общият планиран ресурс е 240.0 милиона лева (**140.0 милиона лева** за сметка на Механизма за възстановяване и устойчивост и 100.0 милиона лева национално и частно съфинансиране) с период на изпълнение 2022-2025 г. В предходна версия Общият планиран ресурс бе 31 997 342,00 лв., **в т. ч. 19 999 644,00** лв. от Инструмента за възстановяване и устойчивост и 11 997 698,00 лв. собствено финансиране от крайните бенефициенти.

Домакинствата могат да инсталират фотоволтаични инсталации, чиято мощност надхвърля 10 KWp и стойност от 15 000 лв, но безвъзмездното финансиране е ограничено до 15 000 лв.

Добре е че се дава възможност / не се ограничават и по-скъпи системи с акумулация и доплащане, каквито нямаше в предходната програма за обновяване.

Плюсове:

- 7кратно увеличение на бюджета
- увеличен капацитет на PV системите от 3 до 10 kw;
- възможности за интегриране на системи за съхранение на енергията;
- възможност за доплащане за по-мощни системи;
- обхваща и еднофамилни къщи;
- национален обхват - само енергийно бедни от 21 общини не могат да кандидатстват, тъй като са обхванати от друга идентична мярка.
- отпаднали са нискокачествените климатици от предходни версии и говорим само за ВЕИ мерки.

Минуси:

- няма нужда от 100% грант за БГВ, валиден за всички граждани'
- не е предвидено да се комбинира с предшестващи енергоспестяващи мерки, а те са ключови за постигането на оптимални резултати, включително избягване преоразмеряване на системите

Вече се виждат множество БГВ системи по българските градове и села. Изглежда като точно с тази енергоспестяваща мярка хората да се справят и сами, затова и смятаме, че предходното 50% съфинансиране си беше по-целесъобразно, докато 100% грант е приемлив само за най-бедните.

Тук поне става ясно, че републиканският бюджет ще покрие сумата на ДДС за домакинствата, които получават енергийни помощи, за разлика от държавния принос в проект 9а. Но не виждаме как принципът за възстановяване на разходите ще бъде приложим за енергийно бедните - "След приемане на инсталацията и въвеждането и в експлоатация в енергийната система, домакинствата подават заявление за възстановяване на разходите."

Проект 11: Енергийно ефективни общински системи за външно изкуствено осветление (ВИО)

Мярката работи добре при изпълнение на ЕСКО договори и на пазарен принцип смяната, няма нужда от 100% безвъзмездна помощ за общините, с публични средства

Проект (Нов1) BG Restore: Национална инфраструктура за съхранение на електрическа енергия от ВЕИ

Плюсовете на кратко:

- повечето индивидуални ВЕИ системи в НПВУ ще са със батерии;
- батериите могат да се зареждат и разреждат едновременно;
- решават сутрешен/вечерен/зимен пик;
- балансиране на електроенергийната система заедно с ПАВЕЦ / тук се удвоява балансиращият капацитет на ПАВЕЦ.

Минуси:

- мегапроект – опасения за корупция;
- липсва регулаторна рамка за батериите (индустриални/частни);
- технологията не е уточнена.

6 GWh батерии на територията на България - влизането на този амбициозен проект беше изненада с новите редакции на Плана. Това е добра идея в сравнение с парогазовата централа в Марица Изток, така любима на политиките доскоро. Но войната на Путин в Украйна направи невъзможен този неадекватен проект. Новият проект за 6 GWh батерии повдига много въпроси.

Най-големият капацитет за гъвкавост на системата в България е 860 MW хидропомпа Чаира, която може да балансира мрежата до 8,5 часа, но не го прави заради постоянни аварии и ремонти. Този нов балансиращ капацитет на практика удвоява капацитета в България с изцяло нова технология. Допълнително предимство е, че батериите могат да се зареждат и разреждат едновременно. Въпросът е защо правителството решава да структурира държавно предприятие, вместо поне да предложи публично-частно партньорство - За да се получат улеснено европейски средства? Или за гаранция за изпълнен проект до 2026 г.? Доколко ще се изпълни в срок и предвид недостига на материали, който се очаква и в близко бъдеще? Защо в проекта не е предвидено участие на малки фирми? Ще се направи ли търгът по прозрачен начин, включващ малките участници на пазара? Кой ще е отговорен за изпълнението - ще се мине ли през търгове с еднакъв достъп? В обществото има съмнения, че този проект е предложен за конкретен собственик на акумулаторна компания.

"С оглед постигане на прозрачност и ефикасност се очаква изпълнението на проекта да се извърши от международна финансова институция с опит в управлението на енергийни проекти в региона в т.ч. по отношение на структурирането и провеждането на описаните по-горе процедури, нормативните промени и структуриране на партньорствата"- Остават неясни и

ролите и отношенията между проектната компания, финансовата институция консултант и оператора на съоръженията. Важни са и законодателните промени, тънкости като регулиране на батериите като производствена мощност когато отдават енергия към системата, когато за тях важат същите принципи като при производителите.

Не е ясно и каква ще е съдбата на батериите след 10-15 години. След около 6 г. експлоатация батериите имат нужда от refurbishment. Възстановяването или **обновяването** на батерията почиства сулфатите в тях, попълва разтвора на електролита вътре и **позволяващо на батерията да се презарежда и да функционира като нова**. Откъде ще дойде тази допълнителна капиталова инвестиция - таксите за ползване на съоръженията, плащани от ВЕИ производителите, няма да са достатъчни. В проектния фиш се посочва, че допълнителни субсидии от страна на държавата няма да са необходими.

Технологията на батериите защо не уточнена в проектния фиш - литий, никел или друг метал ще се използва, е важен въпрос за изясняване при настоящите затруднени доставки на метали в световен мащаб.

Казва се, че съоръженията ще бъдат разпределени стратегически равномерно на територията на страната, но и ще се търсят терени за бързо присъединяване – трябва да се гледа за възможно използване и на увредени индустриални терени, които трудно биха имали друго полезно ползване.

За подобни проекти е много важна ролята на **Комитета за наблюдение на изпълнението на проектите в НПВУ**.

Няколко страни от ЦИЕ - Чехия, Естония, Унгария, Гърция, Кипър вече успешно са създали свои комитети за наблюдение, само Гърция и Кипър не са включили поне една екологична НПО в комитета.

Исканията за прозрачност за региона на ЦИЕ от преди година са достъпни тук: <https://www.cashawards.eu/2020/12/18/out-of-sight-out-of-mind-recovery-planning-in-central-eastern-europe-has-a-new-motto/>

Парите от Плана са в размер на 10% от БВП на България и е много важно да не се допускат корупционни практики.

Проект (Нов2): Схема в подкрепа на изграждането на минимум 1.4GW ВЕИ и батерии в България

Проектът за производство от възобновяеми енергийни източници на минимум 1,4 GW. Добра идея, но проектът ще се реализира на базата на пет тръжни процедури на всеки 6 месеца (започвайки от третото тримесечие на 2022 г.), всяка от които ще има за цел изграждане на минимален капацитет от 285 MW инсталирана мощност от възобновяеми енергийни източници (ВЕИ). Според нас изискването за минимална мощност от 285 MW дава предимство само на големите компании да участват и лишава малките производители от участие в търгове.

Най-голямото подобрение на плана – за което отдаваме заслуга на българското правителство – е увеличаването на нови мощности за възобновяеми енергийни източници с ускорени темпове, заедно с отмяната на подкрепата за газови турбини, които трябваше да заменят част от въглищата в комплекса Марица Изток.

Българският план за възстановяване ще подкрепи инвестиции за производство на поне 1,4 GW от възобновяеми енергийни източници. Тази мярка ще се изпълнява на базата на пет тръжни процедури на всеки шест месеца (започвайки от третото тримесечие на 2022 г.), всяка от които ще има за цел изграждане на минимален капацитет от 285 мегавата (MW) инсталирана мощност от възобновяеми енергийни източници. Изискването за минимална мощност от 285 MW обаче дава несравнимо предимство на големите компании и лишава малките компании от възможността да участват в търгове.

Тук, както и в проекта за батерии RESTORE, липсват предпазни мерки от гледна точка на биоразнообразието. Няма никакви гаранции, че изграждането на нови ВЕИ мощности няма да е за сметка на унищожаване на биоразнообразието. Трябва да има Стратегическа екологична оценка на НПВУ, както и ОВОС на всеки по-голям проект. Опасяваме се, че плановете за ускорено увеличаване на ВЕИ мощностите предполага бързо процедиране на мегапроекти в нарушение на европейското екологично законодателство.

За подобни проекти отново е много важна ролята на Комитета за наблюдение на изпълнението на проектите в НПВУ.

Проект (Нов3): Проучвателни дейности и разработване на пилотен проект за комбинирано производство на топлина и електричество от геотермални източници

Проектът включва актуализиране на информацията за геотермалния потенциал в страната и изготвяне на проектно решение за една пилотна система за оползотворяване на геотермална енергия за комбинирано производство на електричество и топлина.

Актуализирането на информацията за енергийния потенциал на геотермалната енергия включва идентификация на достъпните за усвояване количества, както и съответните качества на геотермалните води налични в страната, и 3D сеизмично картиране на дълбоки геотермални резервоари осигуряващи условия за производство и на електричество.

Пилотния проект на централа за комбинирано производство на електричество и топлина ще бъде разработен на основата на анализ на условията в следните потенциални локации в България според резултатите от проучванията:

- А. Поречието на река Струма
- Б. Софийско поле и гр. Сапарева Баня,
- В. гр. Пазарджик и гр. Пловдив
- Г. Поречието на р. Ерма
- Д. Регионите около гр. Враца и гр. Ловеч
- Е. Региона около гр. Варна

П14: Схема за подпомагане на пилотни проекти за производство на зелен водород и биогаз

и Реформа 7: Изготвяне и приемане на Национална пътна карта за подобряване на условията за разгръщане на потенциала за развитие на водородните технологии и механизмите за производство и доставка на водород

Положителна е липсата на проект П13 за изграждане на бъдеща инфраструктура за пренос на водород, който в предишното становище на За Земята отхвърлихме като проект, който използва обещанието за пренасяне на водород за параван за изграждане на ненужна газова инфраструктура. За съжаление все още виждаме подкрепа за отопление чрез зелен водород.

Нашата позиция, която нееднократно изразяваме е че това е пример за фалшиво решение, тъй като съществуват по-ефективни и същевременно евтини решения като напр. термopомпите.

Позитивни страни:

- намалено пилотно финансиране
- без помощ за присъединяване към ел. и газова мрежа
- биогазът е добро решение, когато действително се използват био отпадъци, които иначе биха били изхвърлени по депата

Проблемни страни:

- неяснота по кандидатстването и подбора
- липсва регулаторна рамка

НПВУ е с финансиране до 2025 г. Много водородни технологии няма да са пазарно развити до тогава, така че не бива да правим огромно впускане във водородни приключения без предварителен подробен разчет. Затова и намаленият бюджет в П14 (от общо 120 млн. евро до 70 млн. евро) е добра новина, както и изискването за съфинансиране от 50% за предприятия. Предвидени са и значително повече средства за зелен водород, отколкото за биогаз.

П14 е добра първа стъпка към декарбонизация на индустрията, като е добре да се изгради и развие производството на зелен водород *единствено*, за употреба в трудни за декарбонизиране индустрии. Нужно е да се отбележи обаче, че проектите в НПВУ са заложили до 2026 г., а водородните технологии, вкл. тези свързани със съхранението му, са все още слабо развити; предвид, че зеленият водород се добива от ВЕИ, въпрос е и дали има достатъчно силно развита ВЕИ основа за масовото производство на зелен водород. Зеленият водород все още е само 0.1% от световното производство на водород, така че все още има известен риск да се забави напълното преустановяване на използването на изкопаеми горива.

Също като зеления водород, технологиите за ефективно производство на биогаз са слабо развити и навлизането им ще отнеме време.

В проектите за биогаз ще е допустимо и използване и на биологични продукти, не само отпадъци, което засилва риска за конкурирането на хранително и енергийно производство. Не трябва да се допускат субсидии и използване на обработваеми площи специално за енергийни горива, които да се превърнат в биогаз (тип захарно цвекло, видове царевица, вместо само оползотворяване на биологични остатъци). Не трябва да се произвежда повече отпадък (било то хранителен, животински, горски) с цел производство на биогаз. Повишава се и рискът от изграждане на цели централи за производството на биогаз, което може да намали обработваемата земя.

В НПВУ не трябва да има място за биогаз, който се добива от земя, която би могла да е обработваема; важно е да се внимава и че се оставя и вратичка за допълнителна газова инфраструктура за присъединяване към газовата мрежа.

Компонент 8: Транспортна свързаност

Предложените в последния вариант на НПВУ реформи и проекти в транспортния сектор са значително подобрени спрямо предишните варианти. Безспорно е също и че реформите и проектите ще допринесат съществено за подобряване на устойчивостта на транспортния сектор чрез намаляване на въглеродният му отпечатък. Фокусирането на по-голямата част от инвестицията (над 1 150 млн. лв. от общо 1 303 млн. лв.) в подобряване на ЖП инфраструктура, подвижен състав и транспортна услуга ще спомогне значително за намаляване на петролната

зависимост и прехвърлянето на товари и пътници от въглеродно интензивен на нисковъглероден вид транспорт.

До голяма степен цялата инвестиция е съобразена с принципа “За ненанасяне на значителни вреди”. Относно принципът “Замърсителя плаща” не са толкова ясно видими заложените реформи. За неговото приложение ще можем да дадем оценка след изготвянето на стратегическите документи от предложените реформи.

Какво бе прието и подобрено в съответствие с нашите становища:

- Фокусирана мащабна инвестиция в ЖП инфраструктура, подвижен състав и услуга;
- Реформа за намаляване дела на въглеродно интензивния транспорт и прехвърлянето на товари и пътници на нисковъглеродни и нулево емисионен вид транспорт чрез Национален план за развитие на комбинирания транспорт до 2030, Планове за интегрирано развитие на общините с включени планове за устойчива градска мобилност в тях, Зелена и електрическа мобилност;
- Подобряване на ЖП връзка с ЕС (Румъния) чрез проекти 21 и 22;

Какво не е заложено в съответствие с нашите становища:

- Липсва ясна реформа и мярка за ограничаване на въглеродно интензивния транспорт чрез принципа “Замърсителя плаща” за повишаване на данъци и такси върху горивата от изкопаеми източници в изпълнение на Специфична препоръка 1 на Съвета от Европейския съвет “Да подобри събирането на данъците чрез целенасочени мерки в области като данъците върху горивата”. Съществува ясно изразен риск за нереализиране на максимален ефект от заложените реформи за преход към нисковъглероден транспортен сектор;
- Както в НПВУ, така и в свързаните инвестиции по ОП “Транспортна свързаност” и Механизма за свързана Европа, липсва целенасочена инвестиция за изграждане и модернизиране на ТЕН-Т ЖП коридорите София-Видин с Румъния и София-Кулата с Гърция което ще продължи да ограничава в голяма степен ЖП преноса на товари и пътници от и към съседните държави-членки на ЕС;
- Не бяха избрани и заложен пилотни региони - области и/или общини, в които с целенасочена инвестиция да бъдат подменени изцяло остарелите въглеродни интензивни пътнически превозни средства с нови нулево емисионни и по този начин да бъде демонстриран цялостен подход за намаляване на емисиите от транспорта;
- Инвестициите в модерен ниско и нулево емисионен ЖП състав, както и зарядните станции за електромобилност, не са директно обвързани с инвестиция за енергийното им осигуряване от ВЕИ източници като по този начин се компрометират целите за ниско емисионна и устойчива транспортна система.

Компонент 10: Бизнес среда

Проект 35: Подкрепа на пилотна фаза за въвеждане на строително информационното моделиране (СИМ/ВІМ) в инвестиционното проектиране и строителството като основа за цифрова реформа на строителния сектор в България

Програмата е изключително закъсняла, като предвидените по нея дейности припокриват текущи програми. Не става ясно дали и по какъв начин ще бъде приоритизирано използването на продукти с нисък въглероден отпечатък. Не става ясно дали и как ще бъде въведен принципът от кръговата икономика за проследяване на материал /продукт/ изделие през целият му жизнен цикъл, както и дали при проектирането на сгради ще се спазва споменатия принцип.

Позитивни страни:

- Придържане към изцяло свободен софтуер с Open BIM формат;
- Специализирани обучения за администрация, проектантски бюра, строителни и консултантски фирми;
- „Разработване на национален модел (НМ) за BIM в строителството;
- Разработване на университетски учебни програми за интегриране на BIM в строителството.

Проблеми:

- Липса на яснота относно методология и критерии за подбор на продукти/изделия в предложените (СИМ/ВIM) бази данни;
- Частично припокриване с “Подготовката и стартирането на цифрова реформа на българския строителен сектор по Програмата за подкрепа на структурната реформа 2017-2020 г.”.

Решения:

- Включване на изследователски дейности, приоритизиращи използване на местни материали и суровини с нисък въглероден отпечатък;
- Приоритизиране на къси вериги на етап сградно проектиране;
- Включване на принципите на устойчивата кръгова икономика от най-ранен етап на изпълнение на предвидения проект.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

С НПВУ реално стартира зеленият енергиен преход в България. В българския план приблизително 60% от средствата ще отидат в подкрепа на зеления преход, вероятно най-високата стойност за ЕС, обусловена от забавеното финализиране на плана.

Позволяваме си да припишем известни кредити по позеленяването на плана, обръщайки внимание на многобройни спорни моменти в детайлните ни становища и на срещи с представители на служебното правителство.

НПВУ е значително подобрен, има още поле за подобрения, които могат да се изгледят при изпълнението, и с помощта на граждански мониторинг. Различни представители на гражданското общество предложихме да се създаде независим мониторингов комитет, който да служи като надзорен орган върху целите, задачите, планираните реформи и сроковете, посочени в плана за възстановяване на България. Независим комитет за наблюдение е задължителен във всяка демократична страна и се надяваме, че тази идея ще бъде възприета скоро.

Потенциалът за енергийни спестявания в сградите, но и индустрията, е все още слабо развит (липсва и верификация на постигнатите енергийни спестявания).

Енергийна ефективност + децентрализирано ВЕИ производство + съхранение е пътят към енергийната независимост на страната ни.

Зеленият водород не е универсално решение за декарбонизация, а бутиково за определени въглеродо-интензивни индустрии.

Необходим е по-сериозен фокус върху адаптацията спрямо климатичните промени.

НПВУ е стратегически документ, чрез който се дават пари срещу реформи – от изпълнението на енергийните реформи, не само на инвестиционните проекти, зависят бъдещите плащания.

Положително е, че след многогодишно бездействие вече имаме индикативна крайна дата за използване на въглища. Тя е определена като "не по-късно от 2038 г.", която се надяваме, благодарение на усилията на предвидената Комисия за климатична неутралност и подкомисия за Енергиен преход и с активното участие на гражданския сектор, да бъде постигната дори по-рано – не по-късно от 2030 г., както настояват учените климатолози.

Ключов етап е разширяването на структурата на консултативния съвет за Зелената сделка и формиране на подкомисии, вкл. за енергиен преход, която ще направи нужните сценарии и моделирания, за потвърждение или изместване на крайната дата.